

>STOL, BORD OCH NORRSKEN
EXAMENSARBETE AV JOHAN BJÖRKHOLM
INREDNINGSARKITEKTUR ÅK5
KONSTFACK 060103

FÖRORD

Botniabanan håller just nu på att byggas mellan Nyland och Umeå (bilaga 1) och kommer att tas i bruk under 2010-2011. En helt ny järnväg skapar nya möjligheter för transporter av både gods och persontrafik. Människor reser mycket idag, och det råder stenhård konkurrens om hur vi ska resa: flyg, buss, bil eller tåg. För att locka resenärer krävs inte bara snabba tåg utan bra service och rätt miljöer. Ett resecentrum ska fylla flera funktioner och bidra till ett positivt första intryck av en ny plats.

SAMMANFATTNING

Jag har jobbat med ett gestaltungsförslag till det nya Resecentrum Öst som byggs i Umeå i och med Botniabanan. De inblandade (Umeå Kommun och White) har ambitionen att det ska bli ett landmärke. Med detta i åtanke har mitt projekt resulterat i några produkter som ska bidra till att ge resenärer en positiv upplevelse och ett mervärde till platsen.

Genom att sätta mig in i planerna för området genom studiebesök och samtal med ansvariga har jag fått ökad förståelse för processen och samtidigt insett vikten av Inredningsarkitektens roll även i stora infrastrukturella projekt.

Hur gör man för att förmedla och spegla en bild av Umeå och Norrland utan att det blir övertydligt och för dekorativt har varit en av mina huvudfrågor. Inspirationen har jag hämtat både från Samekulturen, naturen och gamla järnvägssignaler.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord	2
Sammanfattning	3
Innehållsförteckning	4
Inledning	5
Bakgrund	6
Syfte	8
Problemformulering	9
Metod/Genomförande	11
Resultat	12
Diskussion	14
Referensförteckning	15
Bilagor	16

INLEDNING

Tänk dig att du sätter dig på ett tåg på väg mot norra Sverige för första gången. Du åker på den nya järnvägen som rör sig närmare kusten än den gamla stambanan. På väg norrut passerar du Höga Kusten och det är en ganska spektakulär resa. Den är anpassad för x2000-tåg vilket gör att restiden Stockholm-Umeå kan kortas ner till 5 ½ timme till skillnad från dagens 12 timmar långa resa (bara nattetid). Vad möts du av när du kliver av tåget? Hur ser det ut? Vad har du för förväntningar? (bilaga 2) Det är många faktorer som spelar in när du bildar dig en uppfattning: väder, människors bemötande, rörelsestruktur, belysning och akustik för att nämna några. Att resa är att upptäcka nya saker och stationsbyggnaden är en del av resan. Genom att jobba med arkitekturen och möblerna kan man förstärka intrycket av början eller slutet på resan.

BAKGRUND

Att välja examensarbete är inte lätt! Du är din egen beställare och uppdragsgivare vilket gör det svårt. Eftersom det är ett helt fritt arbete och inte finns några som helst ramar gäller det att skapa sina egna. Jag gjorde det genom att jobba med gestaltning av Botniabanans nya resecentrum i Umeå. Jag ville ta mig an ett projekt som om det vore mitt uppdrag och har under hela projektets gång haft detta som utgångspunkt.

Jag själv är från Umeå och är där flera gånger per år. Norr- och Västerbotten har högst tillväxt av alla län i hela Sverige vilket beror på bland annat stora naturtillgångar som järnmalm. Man har stor tilltro till den nya järnvägen och den spås vara lösningen på många transportproblem. Umeå är den stad som växer snabbast i denna region mycket tack vare Norrlands Universitetssjukhus och Umeå Universitet. Det är i anslutning till dessa stora arbetsplatser som resecentrumet kommer att ligga.

Så här skrev jag i mitt program i början av projektet:

Bakgrund

Botniabanan är ett av de största svenska infrastrukturella projekten i vår tid. Den knyter samman städerna längs Norrlandskusten och går från Nyland till Umeå. Den har för avsikt att öka kollektivtrafiken och samverka för en bättre miljö. Snabbtåg från Stockholm till Umeå kommer att ta ca 5,5 h och är tänkt att konkurrera med flyget som tar 1h men med alla anslutningar och incheckning tar betydligt längre tid. Med tåget åker du från centrum till centrum, en av tågets absolut största fördelar enligt mig. Nya resecentra byggs nu, i och med Botniabanan, och det är viktiga byggnader som alla ska ge en bild av den stad man anländer till. I Umeå stannar järnvägen dels vid den gamla stationsbyggnaden i centrum och dels vid ett helt nytt resecentrum som kommer att ligga vid Umeå Universitet och Norrlands Universitetssjukhus som är två av Umeås största arbetsplatser. Att det är viktigt hur byggnaden slutligen ser ut verkar Umeå kommun också vara medvetna om eftersom det ännu inte är fastslaget hur byggnaden ska utformas.

Det har pratats länge om den stora järnvägen som ska gå längs Norrlandskusten och nu är det snart verklighet. Jag vill genom att sätta mig in i planerna ge min vision av hur det skulle kunna se ut.

Syfte

Min vision av ett resecentrum är en dynamisk plats som ska erbjuda mer än en traditionell väntsal. Idag kan man resa biljettlöst och det finns inte samma behov av biljettkassor som förut och vad fyller man en sådan byggnad med istället? Resecentrumet är en port mot Norrland och jag tycker det är intressant att fundera över hur det ska visualiseras? Hur gör man för att perrongen och ankomsthallen inte skall upplevas tom, och kan man fundera vidare kring hur man väntar idag? Kan man sända någon slags signaler när tågen kommer?

Metod

Jag kommer att besöka platsen för det tänkta resecentret och prata med Umeå kommun och WHITE arkitekter som har varit med och tagit fram programmet vilket man jobbar utifrån. Jag ska titta historiskt hur det sett ut i väntsalarna samt perronger och försöka omsätta det till dagens behov. Min ambition är att det kan resultera i såväl idéer och uppslag på verksamheter samt produkter som till exempel möbler och armaturer.

Jag vill genom mitt arbete ge ett inlägg i debatten till hur delar av Reseentrum Öst i Umeå ska utformas. När stora projekt som det här planeras tappas ofta fokus på detaljnivå. Det fick jag uppleva vid mina studiebesök och samtal med Umeå kommun och White som båda visade mig storslagna planer över området.

På kommunen hade man svårt att förstå vad projektet skulle resultera i vilket jag kan förstå eftersom jag i det skedet inte hade något konkret att visa. De verkade tro att jag skulle rita en möbleringsplan med sjuan-stolar. Det var i den stunden jag förstod värdet i att jobba med gestaltningen och rita produkter till platsen. Det pratas om att den nya byggnaden ska bli ett landmärke, viktigt är i sådana fall att tänka på vad man fyller en sådan byggnad med och att de är tänkta och anpassade utifrån samma förutsättningar som sitt skal, byggnaden.

SYFTE

Syftet med mitt arbete är att ge en tyngd till platsen, ett mervärde i form av produkter utformade utifrån en ambition att förmedla en sammanhållen helhetsbild. Att som resenär känna att någon tagit sig an platsen och jobbat med gestaltningen. Att hitta ett eller flera teman och jobba med olika typologier som är signifikativa för platsen och resande.

Inredningsarkitekters roll är ständigt ifrågasatt och det är inte helt klart vad vår uppgift är och ska vara. Genom att få vara med i ett tidigt stadium kan vi vara med och påverka mycket mer än att bara ”välja möbler och fixa textilier” att stoppa in i en färdig miljö. Det kan till exempel yttra sig i att produkter och material förekommer i olika skalor på olika platser i samma projekt.

Frågan om man behöver rita nya produkter ställer man sig ibland eftersom det redan finns så många som dessutom är bra. Jag kan tycka att det motiveras i ett sådant här projekt. Att ge en ny byggnad helt nya produkter som är tänkta och ritade utifrån samma grundtankar känns självklart och berättigat.

Hur gör man då för att understryka och förmedla/pegla en bild av Umeå och Norrland utan att det blir övertydligt och för dekorativt. Det har varit en av mina huvudfrågor. För att lyckas med det har jag tittat på olika typologier med inspiration från Samekulturen, naturen och gamla järnvägssignaler.

PROBLEMFÖRMULERING

Jag kastade mig in i projektet utan att veta speciellt mycket om detaljerna för området. Jag trodde nog att de skulle ha hunnit längre och att jag kunde förhålla mig till en byggnad och därifrån jobba med konkreta inredningsförslag och skissa på lite nya möbler. Efter samtal med Lennart Sjögren (White) och Isabella Forsgren (Umeå Kommun) framgick det att det inte finns någon färdig byggnad att jobba vidare utifrån som jag trott. Men till min hjälp har jag haft det program som White tagit fram vilket har underlättat mitt arbete. De har gjort ett djuplodat och omfattande researcharbete genom att bland annat studera befintliga resecentra och tagit fasta på vad som fungerar och inte. Även fast det inte finns en konkret byggnad så var alla viktiga aspekter med i programmet i form av text och principplaner. Det har varit otroligt lärorikt att få ta del av ett riktigt lokalprogram som belyser och preciserar punkter som är speciellt viktiga och kräver noggrann planering.

Till en början hade jag idéer på verksamheter i anslutning till det nya Resecentrumet. För att det skulle bli en dynamisk plats som inte står tom de stunder när det inte är avgångar skulle det finnas en mobil marknadsplats framför byggnaden på det tänkta torget. Där skulle man kunna hyra en bod och stå och sälja till exempel torkat renkött, hjortron, rökt sik eller murklor. Finns det något tråkigare än ett tomt och öde torg i synnerhet om det är relativt nybyggt också? Nej, bättre i sådana fall att från början vara med och skapa en plattform för en sådan verksamhet. Det här är tankar jag fick i ett tidigt skede, men det har stannat vid att bara vara idéer och är inget mer konkret än så. När jag skulle begränsa mig i mitt projekt kände jag att jag ville ner i detaljnivå. Att rita och bygga produkter i skala 1:1 istället för att jobba mer idébaserat.

När jag tittade på principplanritningen (bilaga 3) som finns över byggnaden noterade jag att på huvudplanet fanns en stor yta som var avsedd för café/restaurangverksamhet och biljettförsäljning. Det är hjärtat i hela byggnaden och där såg jag en möjlighet och utmaning att rita möbler som både funkar praktiskt och visuellt. Tanken var att möblerna skulle förstärka intrycket av Umeå och Norrland. Det finns en svårighet i att rita möbler som känns Norrländska utan att för den skull vara övertydliga. Ett möjligt tema att inspireras av var samekulturen som dock kan vara känsligt eftersom Umeå inte ligger i Lappland. I de skisser och bilder jag sett av den tänkta byggnaden består fasaden av mycket glas. Det är en relativt

stor och luftig volym vilket resulterar i att möblerna måste ha en dignitet och en tydlig karaktär för att inte försvinna men ändå ska kunna fungera i grupp.

En annan ingång jag hade till gestaltning var en tanke om att låta byggnaden upplevas som aktiv och interagera med tågen och även där gick jag ner i skala och överförde idén till en produkt istället för att jobba idémässigt och på ritbordet.

METOD/GENOMFÖRANDE

- Insamlingsperiod av fakta och platsbesök
- Inspirationsletande
- Initial skissperiod
- Delkritik
- Fortsatt skissperiod
- Modell-, och prototyp tillverkning
- Rapport
- Presentation

För att konkretisera och reda ut för mig själv vad det hela skulle mynna ut i, gjorde jag platsbesök och träffade ansvariga personer för Resecentrumet i Umeå. Jag hade givande möten med ansvarig på Kommunen och på White. Båda var mycket tillmötesgående och tog sig tid trots att de verkar ha väldigt mycket att göra. Mitt skissarbete började i ett tidigt skede och jag hittade inspiration från många håll. Främst har jag tittat på typiska tecken från Norrland, naturen och signaler från gamla järnvägar (bilaga 4).

Mitt skiss- och modellarbete har skett både i fysisk form för hand och i dator och har pågått under hela tiden. Halvvägs in i projektet efter delkritiken, där jag fick synpunkter och kritik på vad jag åstadkommit så långt, kunde jag gå vidare med att jobba ännu mer tredimensionellt genom att pröva mina idéer i fullstor skala. Till en början gjorde jag enkla ”mockuper” och senare med lite högre detaljskärpa och rätt material (bilaga 5).

Under arbetets gång har jag haft kontakt med mina externa handledare som varit:

Lennart Sjögren, WHITE arkitekter, ansvarig på Umeå-kontoret

Sara Wikstrand, LANDSKAPSLAGET, medverkande till ett Estetiskt program för Botniabanan och Resecentrum Öst

Anders Winell & Gösta Wessel, ljuskonsulter

Mitt arbete presenteras i skriftlig form och vid en muntlig redovisning inför kritiker. Jag ska presentera resultatet för Isabella Forsgren på Umeå Kommunen och Lennart Sjögren på White och slutligen kommer det att ställas ut under Konstfacks vårutställning -06.

RESULTAT

Mitt arbete har resulterat i några produkter i full skala och en hel del skisser med tillhörande materialprov. Jag har tillverkat prototyper av stol, bord och pollare/stolparmatuur.

POLLARE/STOLPARMATUR

Det började med en tanke om att på något sätt belysa hela byggnaden och få den att interagera med tågen. Att jobba med sådan avancerad ljussättning till en byggnad som inte ännu existerar blir för abstrakt i ett examensarbete. Visserligen kan man jobba med provbelysningar men jag ville jobba mer konkret och ritade istället en ny armatur som kombinerar idén med att interagera med tågen och att vara en vanlig stolparmatuur. Det kändes naturligt eftersom man behöver någon form av belysning på perrongen och kan man få den att också signalera då börjar det bli intressant. Jag tänker mig en traditionell stolparmatuur med nedåtljus men med en extra ljuskälla i form av dioder som ger ett färgat sken som lyser uppåt när tågen är på väg in. Det skulle kunna fungera som en liten varning för folk på perrongen men också väcka intresse på lite avstånd och man meddelar på så sätt att tåg är på väg in.

Vad det gäller befintliga armaturer tycker jag att de ofta kan se lite för tekniska ut. Det är säkert bra ljuskällor men jag kan sakna en enkelhet. Min ambition var att blanda ny teknik med en enkel och tydlig form. Idag kan man använda dioder för att belysa fasader, mycket tack vare att de blivit mera effektiva. Det har gått inflation i att belysa städer och fasader, men hur intressant blir det om varje hus skulle belysas i RGB-toner? Jag har gjort det mer subtilt och använder dioder på ett mer lågmält sätt. Det blev gröna dioder som en följd av Norrskenets gröna ljus (bilaga 6).

CAFÉSTOL OCH BORD

Bordets underrede bygger på typologi från kätans konstruktion. En princip som har uråldriga anor men är enkel och genialisk. Jag tycker knuten som blir upptill är väldigt tilltalande och därför har jag använt mig av den konstruktionen till bordet. För att göra det ännu mer raffinerat har jag använt mig av svarvade björkben som möter marken och är infästa i stålrör som är ihopsvetsade och bildar själva knuten. Det blir ett fint möte mellan träet och metallen.

Genom att använda ganska grov dimension på rören, 38mm, tar man det en bit ifrån befintliga liknande bord och konstruktioner. Det finns en fördel med att använda sig av trä mot marken eftersom det inte blir lika starkt skrapande ljud när man flyttar bordet.

Materialmötet mellan metallrör och svarvat trä tyckte jag blev bra i bordet och därför använde jag mig av det i caféstolen också. Från början var jag inne på att stolen också skulle vara interaktiv. Genom att dra ut någon slags signal i ryggbrickan skulle man få något att hänga påsen eller lilla handväskan på. Jag har klurat mycket på hur det skulle lösas tekniskt sett, men har allteftersom stolen vuxit fram beslutat att det inte behövs en sån detalj. Stolen har sin tydliga karaktär utan någon extra signal. Det är i grund och botten en klassisk skalstol. Den är uppbyggd av ett underrede liknande bordet med svarvade björkpinnar (mot golvet) som möter in i stålrör, men har inte kätans form utan fyra ben istället. Samma grova rördimension ger den sitt speciella uttryck. Genom att jobba med en minimal skålning i rygg och sits och genom att prova olika radier och vinklar har jag tagit fram ett sittskal som bidrar till stolens enkelhet (bilaga 7).

STILISERAT BJÖRKMÖNSTER

Parallellt med produkterna har jag funderat på ett sätt att ytterligare förstärka bilden av platsen. Umeå är björkarnas stad och jag ville få in det på något sätt. Björkar är som vackrast på våren när dom slår ut och skimrar i ljusgrönt tycker jag. Men det mest karaktäriserande hos björkar är stammen. Den har ett grafiskt uttryck och genom att stilisera det hittade jag ett uttryck som skulle kunna fungera i en inredning utan att bli för mycket kuliss. För att få fram det tittade jag på olika material och hittade en teknik att fräsa i kompaktlaminat vars uttryck stämde väl med mönstret. Kompaktlaminat har en brun eller svart kärna och ytskikt som i mitt fall var vitt. Genom att fräsa igenom det vita ytskiktet når man ner till kärnan och där blir det då mörka spår. Tekniken påminner om den som Siri Derkert använt sig av på Östermalmstorgs tunnelbanestation där ett bakomvarande material framträder när ytskiktet blåstrats bort. Det blir ett grafiskt uttryck som också är taktilt och har en struktur. Det här materialet skulle man kunna använda sig av i flera fasta element och möbler i byggnaden till exempel vid självbetjäningssentraler och på perrongen till vindskydd.

DISKUSSION

Ett resecentrum har behov av flera produkter bland annat: olika armaturer, sitt/väntmöbler i olika former, bord, vindskydd för perrongen, papperskorgar och biljettstationer. Jag har genom att fördjupa mig i detta projekt tagit fram ett antal produkter som ska samverka med och bidra till att höja värdet och funktionen av Resecentrum Öst. Jag har skissat på flera av dessa produkter men valde att koncentrera mig och bygga prototyper på en stol, ett bord och en stolparmatur/pollare eftersom det är viktiga element inne respektive ute. Jag tycker att möblerna och armaturen har fått ett uttryck som överensstämmer med mina intentioner och fungerar både till platsen och var för sig som solitärer.

Utifrån dessa produkter är det lätt att, i ett senare skede, jobba vidare med flera möbler som bygger på liknande principer och formspråk. Produkternas uppbyggnad och sammansättning handlar om möten vilket är passande eftersom de är till ett resecentrum, trä möter metall, ny teknik möter gammal funktion och människor möter människor. Stolen och bordet som är ritade till platsen är lämpade för industriell framställning och produktion och skulle mycket väl kunna fungera i andra sammanhang också. Med sina olika material och delar uppmontrar möblerna till att jobba med olika färgsättningar vilket kan underlätta i vissa sammanhang.

Det är lätt att bli imponerad över dessa storslagna planer och idéer på förändringar och förlora sig i alla visioner och glömma bort detaljerna. Det har varit väldigt lärorikt för mig att ta del av det stora projektet som Botniabanan och Resecentrum Öst är. Jag har fått ta del av processen och förstår hur viktigt det är att titta på detaljer redan i ett initialt skede. Jag tycker att vi inredningsarkitekter har en viktig roll i samhället. Vi kan vara med och påverka hur folk upplever miljöer och därigenom hur folk mår. I ett sådant här omfattande projekt där många nya miljöer skapas finns det stora möjligheter att ta fram nya produkter om så önskas. Det har visat sig flera gånger att det inte behöver bli dyrare än att använda redan befintliga produkter bara man kommer ihåg att föreskriva det i ett tidigt skede.

Så här med facit i hand hade jag velat jobba igenom inredningen mer. Jag var tvungen att begränsa mig och det var ett beslut jag fattade tidigt att koncentrera mig på att jobba igenom produkterna. Om man skulle driva ett sådant här stort projekt skulle man göra det tillsammans i grupp, det blir alltför omfattande att göra ensam.

REFERENSFÖRTECKNING

Estetiskt program Umeå Östra 050418, BOTNIABANAN & LANDSKAPSLAGET

Detaljplanprogram UMEÅ ÖSTRA & ÖBACKA II februari 2004,
SAMHÄLLSBYGGNADSKONTORET

Förstudie Lokalprogram Resecentrum Umeå Östra 050527, WHITE

Gestaltningssprogram Botniabanan-Hörnefors 041028, WSP

BILAGOR

1. KARTA MED BANSTRÄCKNING OCH TOPOGRAFISK PROFIL

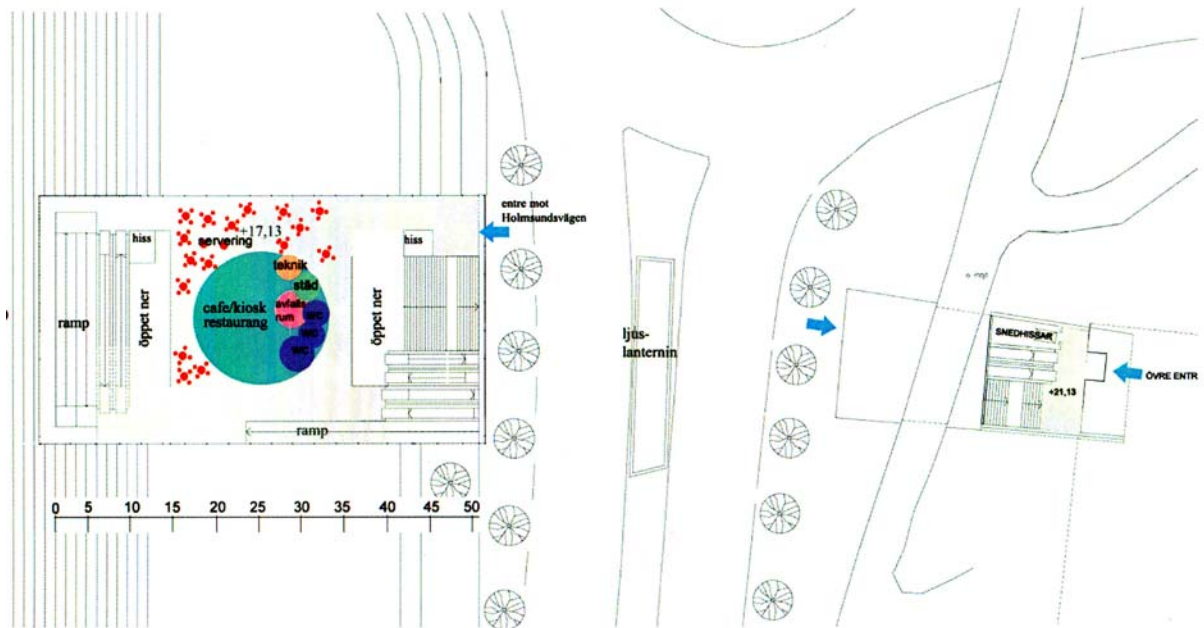

2. IDÉSKISS AV INTERIÖR

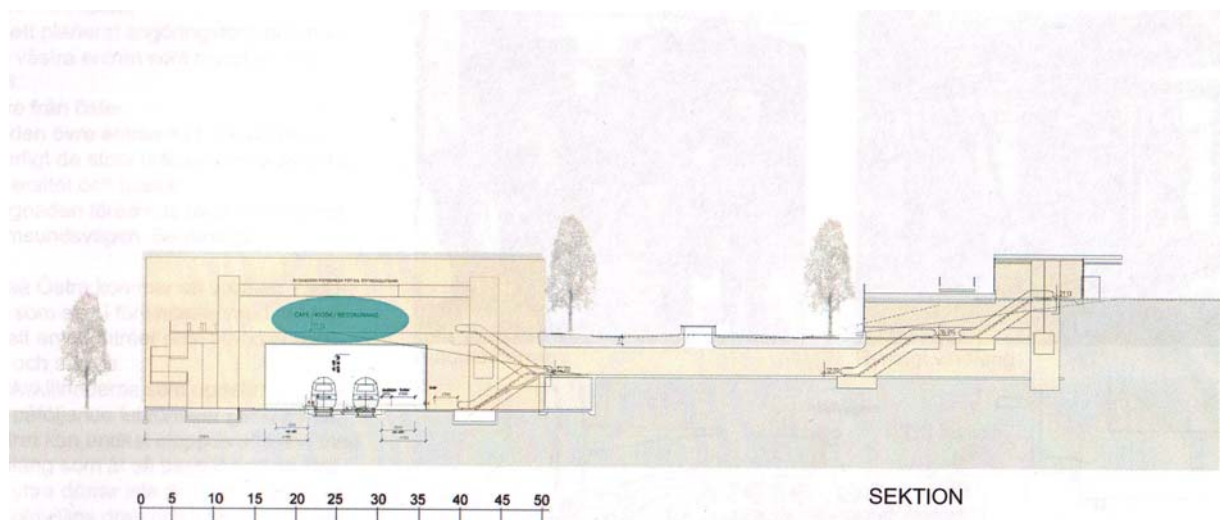

Bilden är hämtad ur Lokalprogrammet för resecentrum Umeå Östra som WHITE tagit fram.

3. PRINCIPPLANRITNING OCH SEKTION

Planritning som visar huvudplan med sina funktioner som jag arbetat och utgått ifrån.

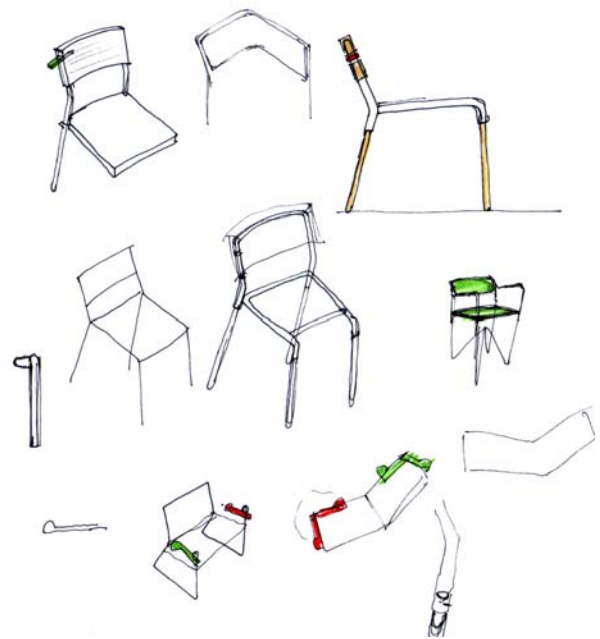

Sektion som visar byggnadens olika plan och volym på den tänkta platsen

4. INSPIRATIONSBILDER

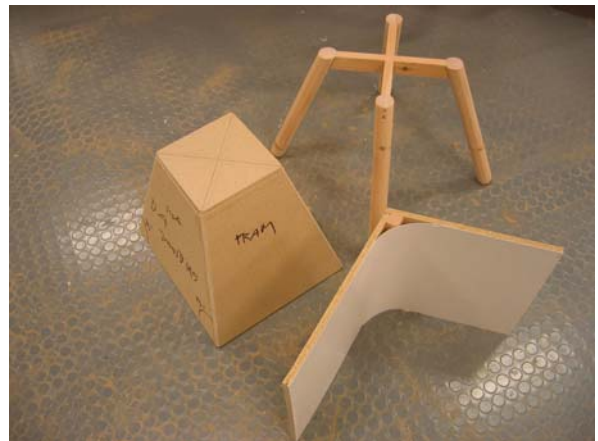
5. SKISSER/ MODELL/ PROTOTYPTILLVERKNING

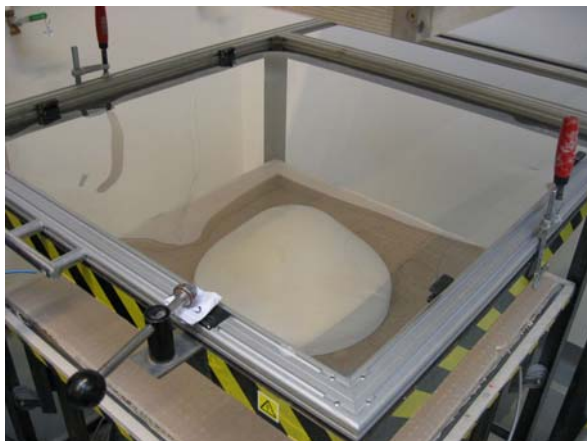
Ur skissboken

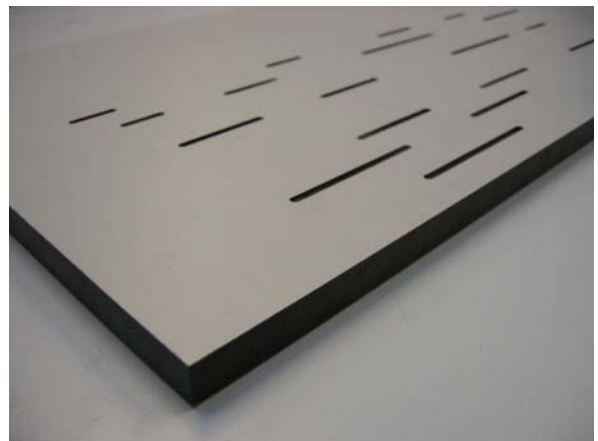
Modell skala 1:6

Mockup skala 1:1

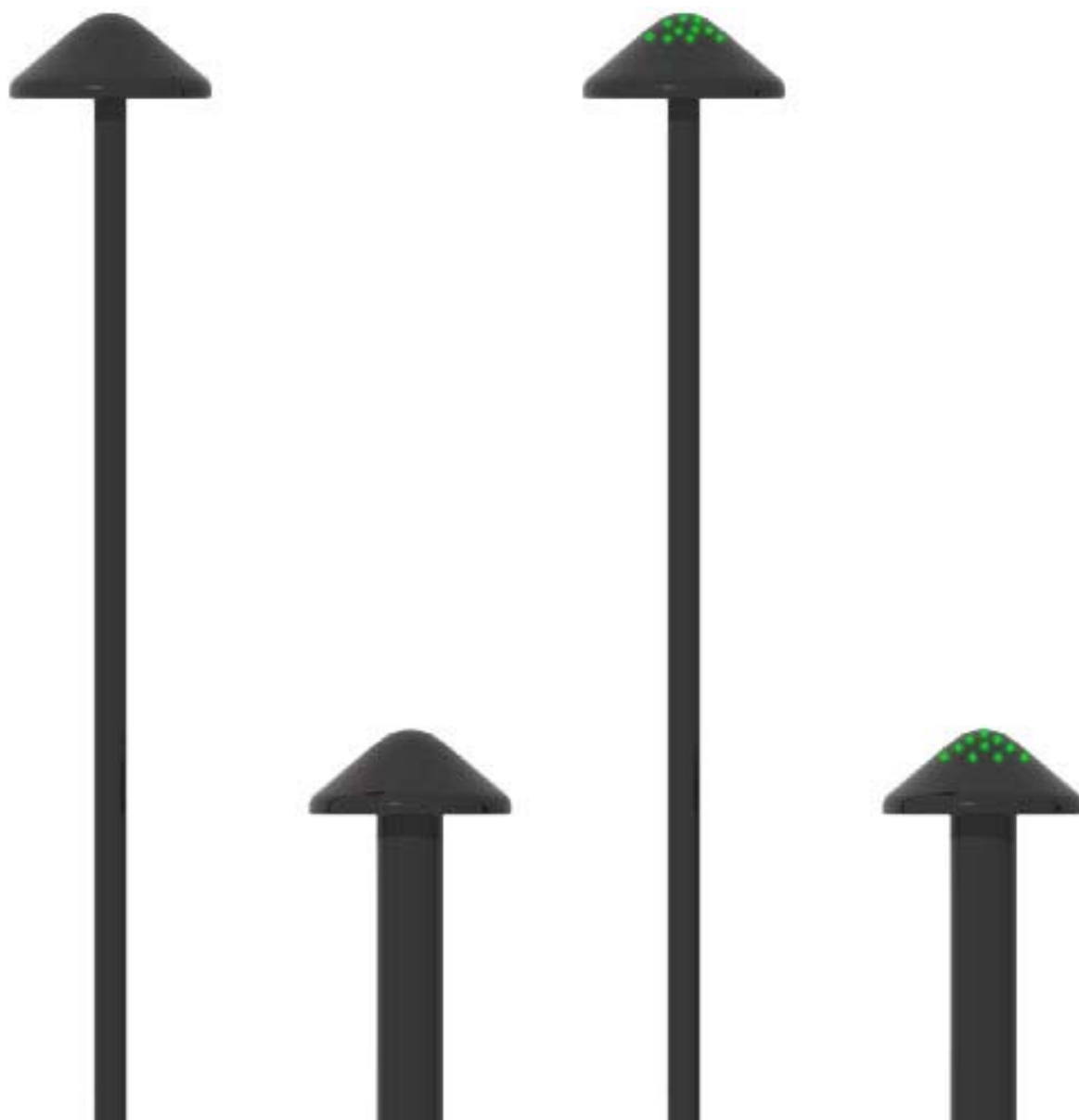

Vakumformning av plast till armatur

Materialprov av stiliserat björkmönster

6. PROTOTYPER

Stolparmatur och pollare med släckta respektive tända dioder.

7. PROTOTYPER

Bord och stolar här vitlackade.